

STOWARZYSZENIE POMOCY OSOBOM
Z PROBLEMAMI EMOCJONALNYMI

Ośrodek Terapeutyczno-Edukacyjny
03-729 Warszawa, ul. Targowa 66/23
tel./fax: (0~22) 618-34-06

Adres korespondencyjny:
01-510 Warszawa, ul. Gen. Zajączka 40/73
e-mail: spoza@idn.org.pl

REGON 014928197, NIP 525-21-10682, nr Konta PKO BP II O/Warszawa 14 10201026 122730102

Projekt „Dzieci Spoza...”

Badanie postaw
wobec osób niepełnosprawnych
wśród młodzieży
z warszawskiej Pragi Północ

kwiecień – listopad 2005

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP – O PROJEKCIE „DZIECI SPOZA...”	3
2. PODSTAWOWE DANE STATYSTYCZNE NA TEMAT WYKSZTAŁCENIA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	4
3. CEL BADANIA	8
4. METODOLOGIA	9
5. NIEPEŁNOSPRAWNI OBOK MNIE	10
6. POSTRZEGANIE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH PRZEZ OTOCZENIE	14
7. OPINIE O PRACY ZAWODOWEJ NIEPEŁNOSPRAWNYCH	20
8. RODZINA, DZIECI, ŻYCIE SEKSUALNE	22
9. RÓŻNE FORMY AKTYWNOŚCI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH – DZIAŁALNOŚĆ ARTYSTYCZNA, SPORT, UDZIAŁ W ŻYCIU PUBLICZNYM	23
10. POMOC PAŃSTWA – EDUKACJA, LIKWIDACJA BARIER, WSPOMAGANIE ZATRUDNIENIA	26
11. KIM SĄ OSOBY BARDZIEJ I MNIEJ TOLERANCYJNE WOBEC OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH?	27
12. PODSUMOWANIE	30

1. WSTĘP - O PROJEKCIE „DZIECI SPOZA...”

W 2005 roku Stowarzyszenie SPOZA przeprowadziło trzecią edycję projektu „Dzieci Spoza...”. Po raz drugi przeprowadzone zostało badanie postaw wobec osób niepełnosprawnych wśród rodziców i dzieci ze szkół: podstawowej i gimnazjum.

Projekt „Dzieci Spoza...” ma na celu zwrócenie uwagi na problemy edukacji młodzieży niepełnosprawnej jako grupy marginalizowanej oraz prowadzenie działań na rzecz wyrównania jej szans edukacyjnych.

Działania w ramach projektu są realizowane poprzez:

- przeprowadzanie **zajęć integracyjnych dla wybranych klas** na wszystkich poziomach nauczania, obejmujących warsztaty, konkursy, dyskusje;
- **warsztaty dla rodziców** zmieniające ich postawy wobec niepełnosprawności, ukazujące wartość kontaktów integracyjnych, obalające mity o niepełnosprawności, zmieniające stereotypowe postawy i zachowania, przekazujące wiedzę na temat niepełnosprawności, zmniejszające lęki;
- **warsztaty dla nauczycieli** pt.: “Współpraca z rodziną dziecka niepełnosprawnego”, “Stymulowanie rozwoju dziecka niepełnosprawnego”, “Integracja w grupie rówieśniczej”.

Celem projektu jest objęcie oddziaływaniem jak najszerszego środowiska życia i rozwoju dziecka poprzez włączenie - oprócz rodziny i szkoły - również instytucji pomocowych (służba zdrowia, ośrodki szkolno-wychowawcze, pomoc społeczna) oraz szeroka akcja informacyjno-medialna skierowana do mieszkańców Warszawy mająca na celu:

- pokazanie całej społeczności miasta trudności, jakich doświadczają dzieci niepełnosprawne w dostępie do edukacji, związane z marginalizacją oraz wskazanie zagrożeń dla ich rozwoju,
- przedstawienie efektów Projektu, informacja na temat możliwości edukacyjnych dzieci niepełnosprawnych, form pomocy i współpracy pomiędzy różnymi specjalistami.

Więcej informacji o Projekcie „Dzieci Spoza...” na stronie www.idn.org.pl/spoza.

2. PODSTAWOWE DANE STATYSTYCZNE NA TEMAT WYKSZTAŁCENIA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Niepełnosprawna młodzież jest grupą społeczną, której szanse edukacyjne są niższe niż zdrowych rówieśników.

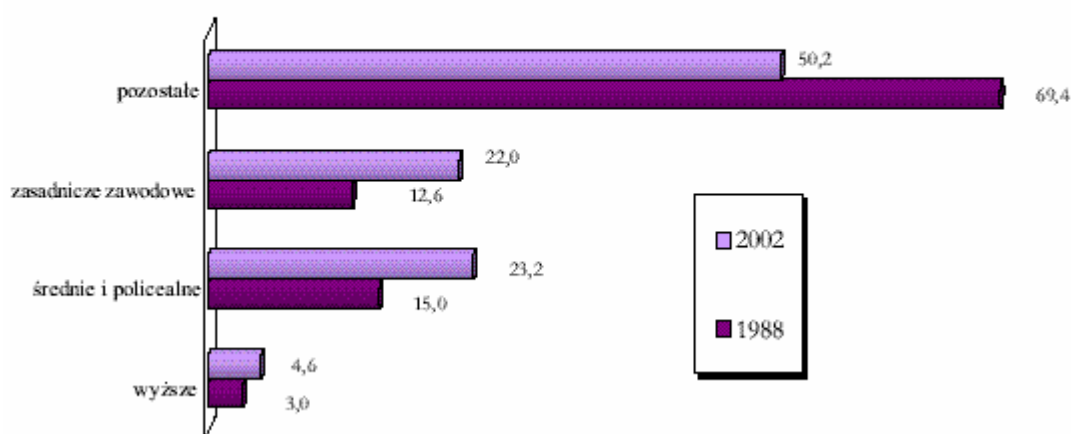
Dane GUS z Narodowego Spisu Powszechnego 1988 i 2002 ukazują różnice w wykształceniu osób niepełnosprawnych i zdrowych. Ukazuje je poniższa tabela.

Struktura ludności ogółem oraz osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według płci i poziomu wykształcenia w latach 1988 i 2002

Poziom wykształcenia	Mężczyźni				Kobiety			
	1988		2002		1988		2002	
	ogółem	w tym niepełno-sprawni	ogółem	w tym niepełno-sprawni	ogółem	w tym niepełno-prawne	ogółem	w tym niepełno-prawne
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Wyższe	7,2	4,2	9,7	5,7	5,9	2,0	10,8	3,7
Średnie i policealne	20,6	15,0	28,7	22,2	28,4	15,0	36,3	24,1
Zasadnicze zawodowe	31,5	18,5	31,3	29,7	16,3	7,5	17,5	15,2
Pozostałe	40,7	62,3	30,4	42,4	49,5	75,5	35,4	57,0

Choć poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych wzrósł w latach 1988-2002, nie zmniejszył się dystans między wykształceniem osób niepełnosprawnych i zdrowych. Niewielki odsetek osób niesprawnych uzyskuje wyższe wykształcenie. Najliczniejszą grupę stanowią osoby z wykształceniem podstawowym i bez wykształcenia szkolnego.

Osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia (w %)

Najliczniejszą grupą niepełnosprawnych uczęszczających do ogólnodostępnych gimnazjum i szkół podstawowych są osoby o lekkim stopniu

upośledzenia umysłowego, słabo widzący oraz niepełnosprawni ruchowo. Znaczną grupę osób stanowią również uczniowie z niepełnosprawnością sprzężoną. Należy również zwrócić uwagę na fakt, że znaczny odsetek osób nie podejmuje dalszej nauki po szkole podstawowej. Niepełnosprawni uczniowie gimnazjów stanowią 78% ogólnej liczby niepełnosprawnych uczniów szkół podstawowych.

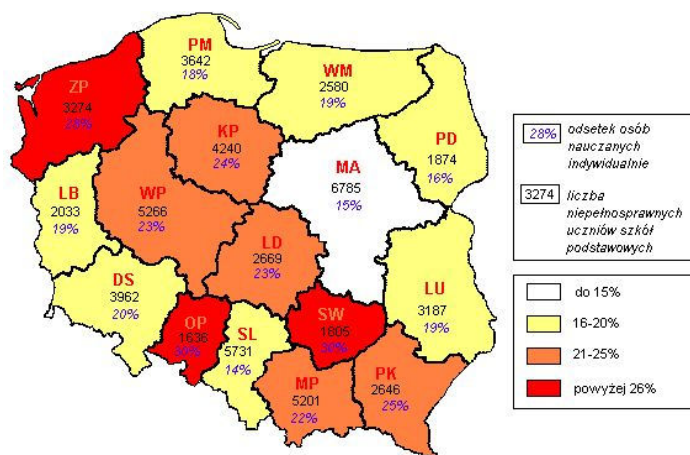
Niepełnosprawni uczniowie stanowią 6,5% ogółu uczniów na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum.

Uczniowie niepełnosprawni w roku szkolnym 2002/2003				
Rodzaj niepełnosprawności	w szkołach podstawowych		w gimnazjach	
	Ogólnodostępnych	Specjalnych	Ogólnodostępnych	Specjalnych
Niewidomi	94	111	35	77
Słabo widzący	4996	404	3184	382
Niesłyszący	298	1 212	88	885
Słabo słyszący	2729	373	1 287	565
Upośledzenie lekkie	18 679	23 026	11336	27 126
Upośledzenie umiarkowane	3 119	6 521	643	3 576
Upośledzenie głębokie	903	1 244	71	184
Z autyzmem	205	31	10	53
Niepełnosprawni ruchowo	4 237	571	1 855	527
Z niepełnosprawn. sprzężoną	4 176	1 857	1 183	1 182
Inni	8021	4 523	8615	5339
Łącznie	47 457	39 873	28 307	39 896
	155 533			

Dane ze strony MENiS (opracowane na podstawie danych GUS rocznik "Oświata i Wychowanie w roku szkolnym 2002/2003 r").

Znaczna część niepełnosprawnej młodzieży kształci się w systemie nauczania indywidualnego, przez co pozbawiona jest kontaktu z rówieśnikami oraz wielu doświadczeń przydatnych w dalszym życiu.

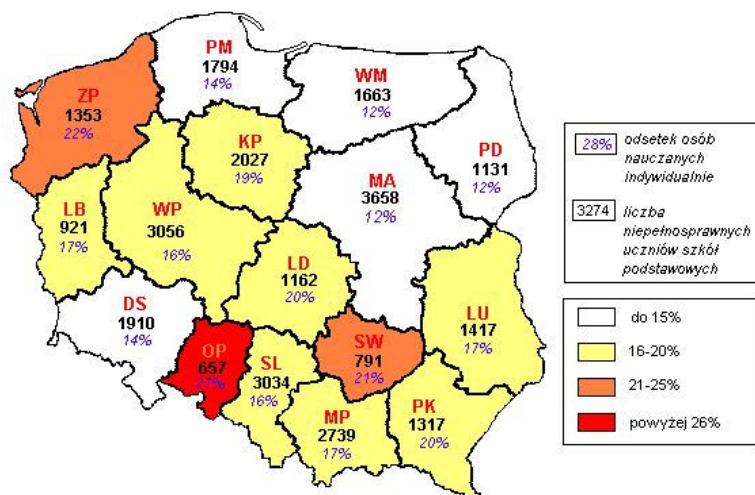
**Niepełnosprawni uczniowie szkół podstawowych
(bez szkół specjalnych) według województw**

Polska ogółem : 46 837 osób, 21% nauczanych indywidualnie

Źródło: GUS Bank Danych Regionalnych 2004, obliczenia własne

**Niepełnosprawni uczniowie gimnazjów
(bez szkół specjalnych) według województw**

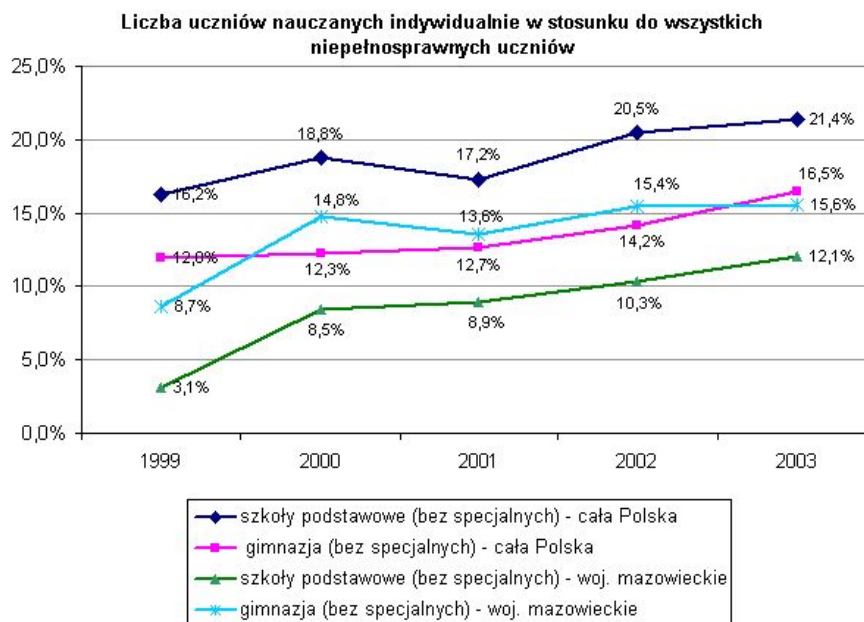

Polska ogółem : 28 630 osób, 16% nauczanych indywidualnie

Źródło: GUS Bank Danych Regionalnych 2004, obliczenia własne

Według danych GUS w 2004 roku nauczaniu indywidualnemu podlegało 16% uczniów gimnazjum i 21% uczniów szkół podstawowych (bez szkół specjalnych). W województwie mazowieckim odsetek ten był najniższy w kraju – 12% gimnazjalistów i 15% uczniów szkół podstawowych było nauczanych indywidualnie.

Mniej optymistycznie wyglądają dane dotyczące trybu nauki na przestrzeni lat.

Źródło: GUS Bank Danych Regionalnych, obliczenia własne

W ostatnich latach następuje wzrost odsetka liczby dzieci nauczanych indywidualnie. Procent uczniów nauczanych indywidualnie w województwie mazowieckim jest niższy niż średnia dla całego kraju zarówno dla szkół podstawowych jak i gimnazjów.

Przyjrzyjmy się, jak wygląda sytuacja na kolejnych etapach kształcenia. Dla przykładu można podać dane o liczbie studentów niepełnosprawnych niektórych uczelni.

Uczelnia	Liczba niepełnosprawnych studentów	Liczba wszystkich studentów	%	rok
UW	549	60 766	0,9%	2004/2005
UG	92	b.d.	-	2002
US	393	35 000	1,1%	2004/2005
UAM	253	ok. 50 000	0,5%	2004/2005
Akademia Podlaska	270	13 000	2,0%	2004/2005
UWM	170	b.d.	-	2002/2003
UJ	150	41 086	0,3%	2004

Źródło: strony internetowe uczelni

Na niewielu uczelniach odsetek osób niepełnosprawnych w stosunku do ogółu studentów przekracza 1%, a są to uczelnie, które wprowadziły różne udogodnienia dla osób niepełnosprawnych.

		ogółem	niepełnosprawni	odsetek
Studenci w roku 2004/05	Polska	1 917 293	9 247	0,5%
	w woj. mazowieckim	368 403	1 130	0,3%
Absolwenci w roku 2003/04	w Polsce	382 851	868	0,2%
	w woj. mazowieckim	76 228	95	0,1%

Źródło: dane GUS

Według najnowszych danych GUS w Polsce w roku akademickim 2004/05 studiowało niecałe 10 tys. osób niepełnosprawnych. Studenci niepełnosprawni stanowili 0,5% ogółu studentów. W województwie mazowieckim odsetek ten był jeszcze niższy i wynosił 0,3%. W roku 2003/04 studia ukończyło 868 osób niesprawnych, co stanowiło 0,2% ogółu absolwentów wyższych uczelni. W województwie mazowieckim w roku akademickim 2003/04 ukończyło studia 95 osób niepełnosprawnych.

Przyczyny nierówności edukacyjnych młodzieży sprawnej i niepełnosprawnej mają wiele przyczyn. Są wśród nich bariery administracyjne (nauczanie indywidualne, szkoły specjalne), niedostosowanie placówek edukacyjnych do potrzeb niepełnosprawnych (np. brak klas integracyjnych) oraz bariery architektoniczne. Powodem nierównego dostępu do edukacji osób niesprawnych mogą być również stereotypy i uprzedzenia panujące zarówno wśród nauczycieli, uczniów pełnosprawnych, jak i ich rodziców.

3. CEL BADANIA

Celem przeprowadzonego badania jest dostarczenie informacji na temat stosunku młodzieży do osób niepełnosprawnych. Badanie ma także pokazać, czy przed utworzeniem klas integracyjnych potrzebne są specjalne programy, które miałyby przygotować młodzież do zaakceptowania we własnym otoczeniu niepełnosprawnych rówieśników. Ważne jest ukazanie obszarów, w których należy zmienić myślenie o osobach niepełnosprawnych. Możliwe jest również pokazanie zmian jakie zaszły w postawach wobec osób niepełnosprawnych w porównaniu z rokiem 2004.

Poglądy młodzieży kształtują się w przeważającej mierze w czasie socjalizacji pierwotnej. Na ich uformowanie mają największy wpływ rodzice a dużo słabiej oddziałuje szkoła i grupy rówieśnicze. Dlatego niezbędne było również przeprowadzenie badania rodziców uczniów szkoły podstawowej i gimnazjum.

4. METODOLOGIA

Badanie przeprowadzone zostało w dwóch szkołach znajdujących się na terenie warszawskiej dzielnicy Praga Północ. Była to Szkoła Podstawowa nr 127 im. Henryka Sienkiewicza i Gimnazjum nr 32 im. Adama Asnyka, które uczestniczyły w programie „Dzieci spoza...”. Ankieta przeprowadzona została w wybranych III-IV klasach szkoły podstawowej (189 uczniów) oraz klasach I-III gimnazjum (80 uczniów). Badaniem zostały więc objęte dzieci w wieku 9-15 lat.

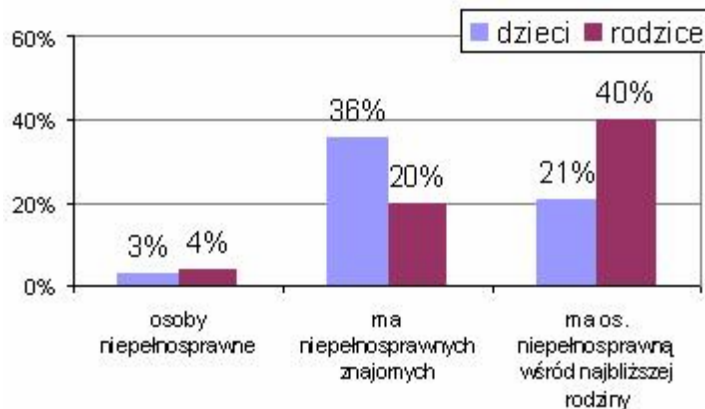
Osobna ankieta skierowana była do rodziców. W badaniu wzięło udział 210 rodziców dzieci ze szkoły podstawowej i 47 rodziców dzieci z gimnazjum. Badanie zostało przeprowadzone w kwietniu 2005 r. (szkoła podstawowa) i w listopadzie 2005 r. (gimnazjum) metodą ankiety audytoryjnej wypełnianej przez uczniów podczas zajęć lekcyjnych i przez rodziców na zebraniu rodzicielskim. Użycie tej techniki pociąga ze sobą pewne ograniczenia. Wymaga ona, aby kwestionariusz był możliwie jak najprostszy graficznie i jak najbardziej zrozumiały dla respondenta. Ogranicza to również w znacznym stopniu długość ankiety.

Kwestionariusz skierowany do dorosłych zawierał 40 pytań, natomiast wersja dla dzieci - 30 pytań. Większość kwestii poruszanych w badaniu była wspólna w obu ankietach (interakcje z osobami niepełnosprawnymi w codziennych sytuacjach, z jakimi reakcjami spotykają się osoby niepełnosprawne na co dzień, podejmowanie różnych form aktywności przez osoby niepełnosprawne – m.in. sport, prowadzenie samochodu). Ankieta skierowana do rodziców zawierała pewne kwestie, które nie zostały poruszone w badaniu dzieci (poglądy na temat opieki socjalnej dla osób niepełnosprawnych, współżycie seksualne osób niepełnosprawnych). Z kolei dzieci odpowiadały na część pytań dotyczących sytuacji w szkole i w grupach koleżeńskich (zaproszenie na urodziny niepełnosprawnej osoby, traktowanie uczniów niepełnosprawnych przez nauczycieli).

Ankieta zawierała w większości pytania zamknięte i jedno pytanie otwarte. Jej konstrukcja oparta była na pięciostopniowej skali Likerta. Zastosowana została również skala Bogardusa do pomiaru dystansu społecznego.

Liczebność próby				
	Rodzice		Dzieci	
	N	%	N	%
Szkoła podstawowa	210	82%	189	70%
Gimnazjum	47	18%	80	30%
Ogółem	257	100%	269	100%

5. NIEPEŁNOSPRAWNI OBOK MNIE

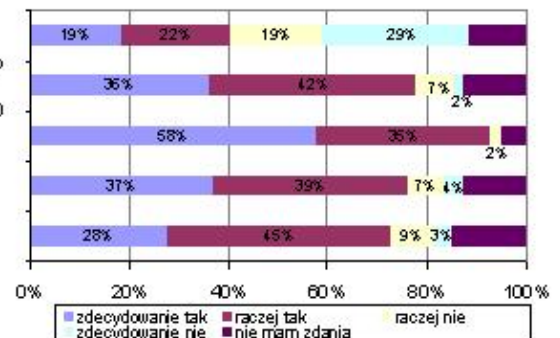

Dzieci częściej niż rodzice deklarują, że mają osobę niepełnosprawną wśród swoich kolegów/koleżanek. 40% rodziców i 21% dzieci ma niepełnosprawnego członka najbliższej rodziny. Ta rozbieżność może być spowodowana odmiennym definiowaniem niepełnosprawności przez dorosłych i dzieci.

45% uczniów i 43% rodziców ma osobę niepełnosprawną wśród najbliższej rodziny lub znajomych¹. W badanej grupie znalazło się 4% niepełnosprawnych dorosłych i 3% niesprawnych dzieci.

Czy zaprzyjaźniłbyś się z osobą niepełnosprawną?
 Czy zaprosiłbyś/abyś na swoje urodziny koleżankę/kolegę na wózku?
 Bileter ustawia obok Ciebie w kinie osobę na wózku i pyta się Ciebie o zgodę. Zgadzasz się?
 Czy włączyłbyś/abyś się w akcję wolontarystycznej, bezpłatnej pomocy osobie niepełnosprawnej z sąsiedztwa?
 Osoby niepełnosprawne powinny mieszkać w oddzielnych, specjalnych, przeznaczonych dla nich domach

*odpowiedzi dzieci

Dzieci akceptują obecność osób niepełnosprawnych w codziennych sytuacjach. Tylko 2% badanych nie zgodziłoby się na oglądanie filmu w kinie siedząc obok osoby niepełnosprawnej. Prawie ¾ uczniów dopuszcza możliwość przyjaźni z osobą niepełnosprawną i zbliżony odsetek zaprosiłby niepełnosprawnego kolegę na swoje urodziny. Nie ma też problemu z udzieleniem pomocy niepełnosprawnej osobie z sąsiedztwa.

Widać tutaj silnie działające normy społeczne, które nie pozwalają na dyskryminacyjne zachowania. Można przytoczyć spontaniczny dopisek na ankiecie dotyczący zgody na oglądanie filmu w kinie koło osoby niesprawnej – „bo czy mam inne wyjście”. Nie wypada w takiej sytuacji odmówić.

¹ Do grupy osób, które miały kontakt z osobami niepełnosprawnymi zostały zaliczone osoby, które mają osobę niepełnosprawną wśród najbliższej rodziny lub w gronie przyjaciół oraz zarówno w gronie rodziny jak i przyjaciół.

Trochę inna sytuacja rysuje się w przypadku wejścia niepełnosprawnych do najbliższej rodziny. Tu akceptacja jest dużo niższa. Na małżeństwo własnej siostry z niepełnosprawnym chłopakiem wyraziłoby zgodę tylko 46% osób. 6% badanych byłoby zdecydowanie przeciw.

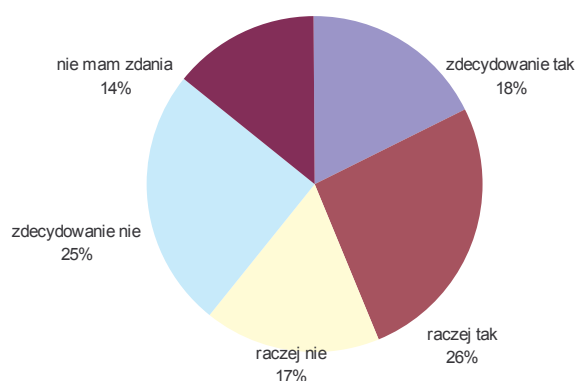
Znaczny odsetek dzieci (40%) uważa, że osoby niepełnosprawne powinny mieszkać w specjalnych, oddzielnych od osób zdrowych domach. Taką postawę częściej wykazują chłopcy niż dziewczynki, oraz osoby, których ojciec ma wykształcenie podstawowe bądź zasadnicze zawodowe. Na izolację osób niepełnosprawnych częściej zgadzają się też uczniowie szkoły podstawowej niż gimnazjum. Najbardziej postawy wobec miejsca zamieszkania różnicuje kontakt z osobami niepełnosprawnymi. Osoby, które zadeklarowały znajomość osoby niepełnosprawnej (znajomi, rodzina) rzadziej wskazują na oddzielenie osób niepełnosprawnych.

Osoby niepełnosprawne powinny mieszkać w oddzielnych, specjalnych, przeznaczonych dla nich domach				
	tak	nie	nie wiem	ogółem
nie zna ON	50%	39%	11%	100%
zna ON	30%	58%	12%	100%

* odpowiedzi dzieci

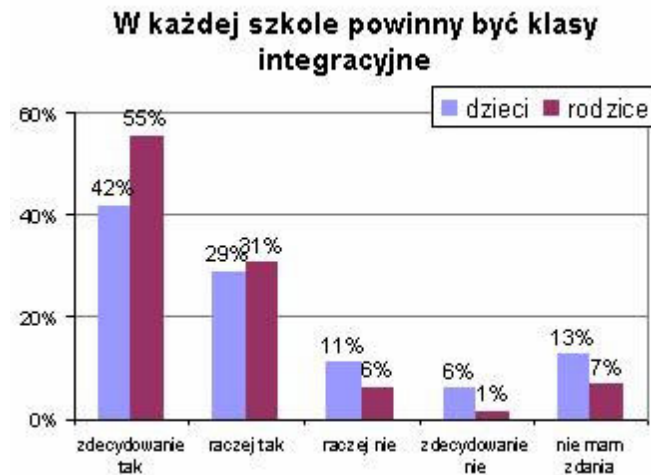
W kwestionariuszu znalazły się również pytania dotyczące sytuacji szkolnych. Dzieci miały za zadanie ocenić, czy osoby niepełnosprawne powinny mieć w szkole specjalne przywileje.

Siedzisz w ławce z niepełnosprawnym kolegą. Nauczyciel kazał przynieść na lekcję ciężki leksykon. Za nieprzyniesienie postawił "jedynek" - ale tylko uczniom zdrowym. Czy to sprawiedliwe?

W ocenie przedstawionej sytuacji zdania uczniów były podzielone. 44% uznało tę sytuację za sprawiedliwą i jednocześnie 42% miało przeciwne zdanie. Widać więc, że dzieci niechętnie zgadzają się z tym, aby ich niesprawni koledzy i koleżanki byli traktowani przez nauczycieli w sposób ulgowy. Aż ¼ uczniów uznało tę sytuację za zdecydowanie niesprawiedliwą.

Prześledźmy teraz poparcie dla tworzenia klas integracyjnych.

Rodzice znacznie częściej niż dzieci widzą konieczność tworzenia klas integracyjnych. 86% dorosłych i 71% dzieci zgadza się ze stwierdzeniem, że każdej szkole powinny być klasy integracyjne. Znacznie częściej za takim rozwiązaniem opowiadają się rodzice gimnazjalistów niż rodzice uczniów ze szkoły podstawowej. Wśród dzieci typ szkoły nie różnicuje postaw. Na tworzenie klas integracyjnych częściej zgadzają się dziewczynki niż chłopcy. Duża akceptacja jest wśród dzieci osób z najniższym wykształceniem.

W każdej szkole powinny być klasy integracyjne.				
	dzieci		rodzice	
	szkoła podstawowa	gimnazjum	szkoła podstawowa	gimnazjum
tak	70%	71%	84%	96%
nie	17%	16%	8%	4%
nie wiem	13%	13%	8%	-
ogółem	100%	100%	100%	100%

Tylko 8% rodziców zaprotestowałoby przeciwko temu, aby ich dziecko siedziało w ławce z dzieckiem z zespołem Downa. 80% osób nie miałoby nic przeciwko.

27% rodziców nie chciałoby, aby opiekę nad ich dzieckiem sprawowała osoba niepełnosprawna (nawet gdyby miała niezbędne kwalifikacje). Tylko 42% badanych wyraziłoby zgodę na związek małżeński ich córki z niewidomą osobą.

Respondenci chętniej widzą osoby niepełnosprawne jako swoich znajomych, czy przyjaciół niż jako osoby będące częścią ich rodziny lub związane z rodziną. 94% osób deklaruje, że mogłaby zaprzyjaźnić się z osobą niepełnosprawną.

	zdecydowanie tak	raczej tak	raczej nie	zdecydowanie nie	nie mam zdania	ogółem
Czy zaprzyjaźniłby/łaby się Pan/i z osobą niepełnosprawną?	51%	43%	1%	-	5%	100%
Czy, gdyby miał/a Pan/i małe dziecko, czy powierzyłby/łaby Pan/i opiekę nad nim osobie niepełnosprawnej ?	19%	41%	21%	6%	13%	100%
Czy, gdyby miał/a Pan/i dziecko, czy zgodziłby/łaby się Pan/i, by zawarło małżeństwo z niewidomą osobą?	8%	34%	17%	6%	34%	100%

*odpowiedzi rodziców

Żaden z badanych nie zaprotestowałby przeciwko oglądaniu filmu w kinie koło osoby na wózku. Tylko 5% odmówiłoby pomocy niepełnosprawnemu sąsiadowi. Jednak 12% badanych chętniej widziałyby osoby niesprawne w oddzielnych, specjalnych domach.

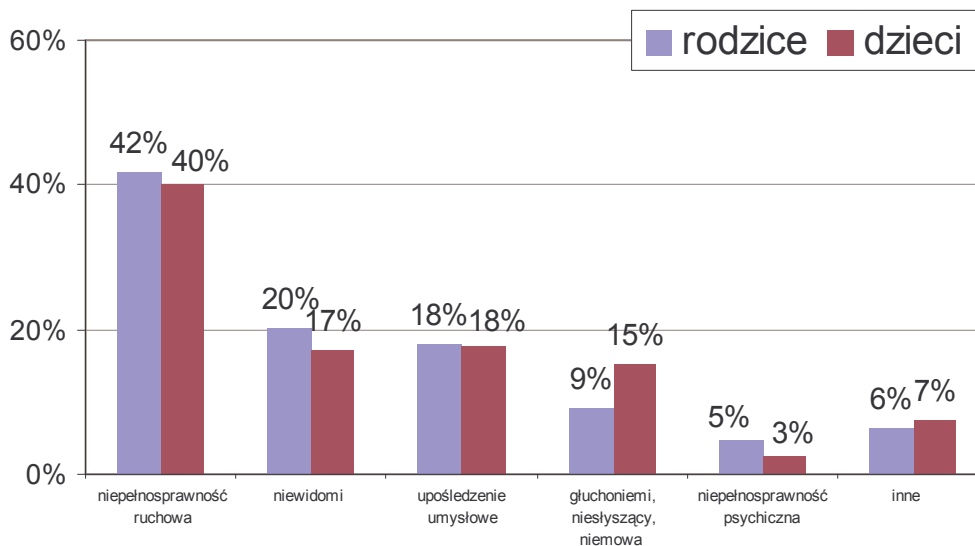
	zdecydowanie tak	raczej tak	raczej nie	zdecydowanie nie	nie mam zdania	ogółem
Bileter ustawia obok Pana/i w kinie osobę na wózku i pyta się Pana/nią o zgodę. Czy wyraziłby/łaby Pan/i zgodę?	86%	14%	-	-	-	100%
Czy włączyłby/łaby się Pan/i w akcję wolontarystycznej pomocy (pomoc w zakupach, w domu, w załatwianiu spraw itp.) osobie niepełnosprawnej z sąsiedztwa?	37%	50%	6%	-	7%	100%
Osoby niepełnosprawne powinny mieszkać w oddzielnych, specjalnie przeznaczonych dla nich domach.	3%	9%	28%	53%	7%	100%

*odpowiedzi rodziców

73% dorosłych byłoby zadowolonych z tego, że ich sąsiadem jest osoba na wózku inwalidzkim. 78% osób nie zaprotestowałoby przeciwko budowie koło ich domu ośrodka dla osób upośledzonych umysłowo.

6. POSTRZEGANIE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH PRZEZ OTOCZENIE

Kiedy myślisz o osobie niepełnosprawnej, jakie rodzaje niepełnosprawności przychodzą Ci przede

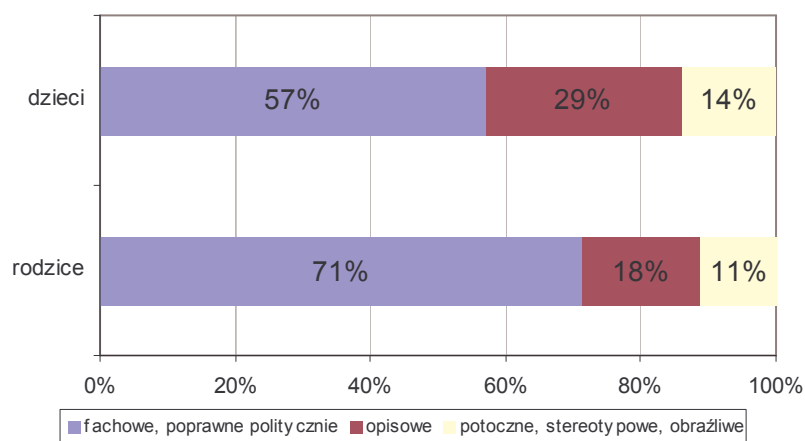
*pytanie otwarte, możliwość udzielenia maksymalnie trzech odpowiedzi.

Z niepełnosprawnością najczęściej kojarzona jest niepełnosprawność ruchowa – wskazało ją ok. 40% badanych. Niepełnosprawność ruchowa najczęściej była pierwszym wyborem badanych – stanowi 60% wskazań na pierwszym miejscu. Co piąty badany, kiedy myśli o osobie niepełnosprawnej, ma na myśli osobę niewidomą lub z upośledzeniem umysłowym. Dzieci częściej niż rodzice wskazywały na upośledzenie narządu słuchu lub mowy. Do kategorii „inne” zakwalifikowane zostały odpowiedzi, które trudno było jednoznacznie zakwalifikować do którejś z kategorii np. porażenie mózgowie.

Respondentom niepełnosprawność kojarzy się najczęściej z „widocznymi” dysfunkcjami – narządu ruchu, wzroku czy słuchu, które są najłatwiejsze do zaobserwowania i najbardziej utrudniają funkcjonowanie społeczne. Pojedyncze osoby wskazywały na dysfunkcje narządów wewnętrznych, czy choroby przewlekłe (np. nowotwory).

Ciekawe okazało się słownictwo, jakiego używali badani do opisu niepełnosprawności. Wiele wypowiedzi (71% rodziców i 57% dzieci) wskazywało na to, że respondenci zetknęli się z tą problematyką wcześniej. Używali języka fachowego, poprawnego politycznie. Badani, którym zabrakło słownictwa związanego z niesprawnością opisywali dysfunkcje związane z niepełnosprawnością np. „nie mówi”, „problem z poruszaniem się”. Znaczna część badanych (11% rodziców i 14% dzieci) używała języka potocznego, stereotypowego, a czasem wręcz obraźliwego. Tu znalazły się takie odpowiedzi jak np. „kalectwo na wózku”, „niedorozwinięty”, „chory na głowę”, „ślepotą”. Więcej dzieci niż rodziców posłużyło się językiem opisowym przy definiowaniu niepełnosprawności. Odsetek osób używających języka stereotypowego, potocznego jest jednak zbliżony u dzieci i u rodziców.

Słownictwo używane do opisu niepełnosprawności

Słownictwo używane do opisu niepełnosprawności		
Dzieci		
Fachowe, poprawne politycznie	Opisowe	Potoczne, stereotypowe, obraźliwe, oceniające
<ul style="list-style-type: none"> niepełnosprawni ruchowo niewidomy, osoba niewidoma udar mózgu choroba psychiczna niesprawny niewydolność oddechu głuchoniemy inwalida osoba porażona porażenie mózgowie uraz mózgu, wstrząs mózgu złamanie, uraz kręgosłupa chory umysłowo, niesprawny umysłowo osoby niechodzące Zespół Downa niepełnosprawność umysłowa niepełnosprawność fizyczna niepełnosprawność psychiczna upośledzenie intelektualne upośledzenie fizyczne upośledzenie umysłowe SM zanik mięśni amputacja połączone bliźnięta 	<ul style="list-style-type: none"> ma uszkodzony mózg nie ma rąk, bez ręki nie ma nóg, bez nogi nie mówi nie rusza dłońmi nie widzi, utrata wzroku na wózku o kulach nie chodzi, osoba, która jeździ na wózku inwalidzkim uszkodzenie części ciała upośledzenie mózgowie utrata słuchu nie może chodzić trudności w nauce nie posługuje się rękami nieczucie nóg osoba z połamanymi kończynami osoby, które nie mogą poruszać się normalnie nieuleczalne choroby, chory na nieuleczalną chorobę problemy z chodzeniem problemy z myśleniem choroby nie może mówić zniekształcona twarz brak samodzielnego 	<ul style="list-style-type: none"> chory kaleka, kalectwo głuchy, głuchota ślepotą, ślepy niemowa głuchota, niemość bez nożny głupi kulawy chory na umysł chory na głowę chory na mózg nic nie widzi nic nie słyszy nierozwinięty down trędowaty zanik funkcjonowania ma krótszą nogę od drugiej niepełnosprawność wewnętrzna z jakimś zespołem niepełnosprawny problemy z mózgiem jak ktoś ma problemy ze zdrowiem jak ktoś nie może przebywać z innymi ma sztuczną nogę ucięcie nogi nienormalny

<ul style="list-style-type: none"> • sparaliżowany, paraliż • wodogłowie • niedotlenienie mózgu • bezwład nóg • zaburzenia osobowości • HIV 	<p>myślenia</p>	
Rodzice		
Fachowe, poprawne politycznie	Opisowe	Potoczne, stereotypowe, obraźliwe, oceniające
<ul style="list-style-type: none"> • niewidomi • ociemniaли • niedowidzenie • utrata wzroku • choroba psychiczna • niedosłuch • głuchoniemi • upośledzenie umysłowe • porażenie mózgowie • niepełnosprawność umysłowa • epilepsja • Zespół Downa • złamany kręgosłup • uszkodzenie kręgosłupa • wada wymowy • inwalidztwo • osoby starsze • zespół psychoorganiczny • ADHD • uszkodzenie narządów ruchu, słuchu, mowy • zespół alkoholowy • wylew • amputacje • białaczka • niedowład • ograniczenia ruchowe • choroba genetyczna • zaburzenia emocjonalne • wada serca 	<ul style="list-style-type: none"> • na wózku inwalidzkim • niewładne • niemożliwość chodzenia • biała laska • kule, protezy • brak możliwości samodzielnego poruszania się • problem z poruszaniem się • niechodzenie • brak kończyn, bez ręki • chorzy • uszkodzenie kończyn • niedyspozycja ruchowa • chodzi o kulach • brak kontaktu słownego • brak jakiejś części ciała • wypadek • choroba, dysfunkcja • problem z widzeniem, słyszeniem • chory z nowotworem • wzrok, mowa, słuch 	<ul style="list-style-type: none"> • kalectwo, kalecy, kaleki • głusi, głuchota • upośledzeni • upośledzenie fizyczne, ruchowe, psychiczne • ślepotą, ślepa • kaleka na wózku, kalectwo na wózku • niemowa • down • niemożliwe poruszanie się na nogach • nieruszający się wcale • niezaradność • brak samodzielnego funkcjonowania • nie funkcjonuje jak powinna • kalectwo – osoba niepełnosprawna ruchowo • inwalidztwo – w wypadku • osoba chora – niewidoma lub głuchoniema • wady ruchu • niedorozwój umysłowy • osoba chora umysłowo • niepełnosprawny od urodzenia

określenia w tabeli są oryginalnymi wypowiedziami badanych

Użycie języka fachowego wśród rodziców wzrasta wraz z wykształceniem. Wśród osób z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym częstsze jest używanie języka opisowego niż w innych grupach. Najmniej języka stereotypowego używają osoby z wykształceniem policealnym i wyższym.

Wykształcenie rodziców wpływa na stosowanie języka potocznego, obraźliwego przez dzieci. Nie widać jednak prostego związku między używaniem słownictwa fachowego i opisowego a wykształceniem rodziców. Słownictwo opisowe jest tak samo często używane przez osoby, których ojciec ma wykształcenie podstawowe, zasadnicze zawodowe, jak i policealne czy wyższe. Język potoczny, obraźliwy jest

najczęściej używany przez uczniów, których rodzic ma skończoną tylko szkołę podstawową bądź zasadniczą zawodową. Użycie słownictwa fachowego, politycznie poprawnego jest najczęstsze wśród osób, których ojciec na wykształcenie średnie.

Słownictwo używane do opisu niepełnosprawności a wykształcenie			
	podstawowe, zasadnicze zawodowe	średnie	policealne, wyższe
fachowe, poprawne politycznie	69%	70%	77%
opisowe	20%	17%	17%
potoczne, stereotypowe, obraźliwe	11%	13%	6%
ogółem	100%	100%	100%

*odpowiedzi rodziców

Słownictwo używane do opisu niepełnosprawności a wykształcenie rodziców			
	podstawowe, zasadnicze zawodowe	średnie	policealne, wyższe
fachowe, poprawne politycznie	51%	62%	59%
opisowe	30%	25%	30%
potoczne, stereotypowe, obraźliwe	19%	13%	11%
ogółem	100%	100%	100%

*odpowiedzi dzieci

Znajomość osób niepełnosprawnych bardziej wpływa na stosowane przez dzieci słownictwo niż na język osób dorosłych. W grupie uczniów, którzy nie znają osób niepełnosprawnych 18% z nich użyła stereotypowego języka do opisu niepełnosprawności. Ten typ języka był użyty przez 9% uczniów, którzy znają osobę niepełnosprawną. Połowa uczniów, którzy nie mają osoby niepełnosprawnej w gronie najbliższej rodziny czy przyjaciół i 2/3 uczniów, którzy nie znają osoby niepełnosprawnej użyła poprawnego politycznie słownictwa.

Słownictwo używane do opisu niepełnosprawności a znajomość osób niepełnosprawnych		
	nie zna ON	zna ON
fachowe, poprawne politycznie	70%	73%
opisowe	18%	17%
potoczne, stereotypowe, obraźliwe	12%	10%

*odpowiedzi rodziców

Słownictwo używane do opisu niepełnosprawności a znajomość osób niepełnosprawnych		
	nie zna ON	zna ON
fachowe, poprawne politycznie	50%	66%
opisowe	32%	25%
potoczne, stereotypowe, obraźliwe	18%	9%

*odpowiedzi dzieci

Wśród dorosłych wpływ znajomości osób niepełnosprawnych jest mniejszy. Języka stereotypowego używa 12% osób, które nie mają kontaktu z niepełnosprawnymi i 10% osób, które znają osobę niepełnosprawną.

Słownictwo używane do opisu niepełnosprawności a typ szkoły			Słownictwo używane do opisu niepełnosprawności a wiek					
	szkoła podstawowa	gimnazjum		poniżej 30 lat	31-35 lat	36-40 lat	40-45 lat	powyżej 46 lat
fachowe, poprawne politycznie	59%	53%	fachowe, poprawne politycznie	78%	66%	65%	58%	95%
opisowe	26%	37%	opisowe	12%	21%	16%	29%	4%
potoczne, stereotypowe, obraźliwe	15%	10%	potoczne, stereotypowe, obraźliwe	10%	12%	19%	13%	1%
ogółem	100%	100%	ogółem	100%	100%	100%	100%	100%

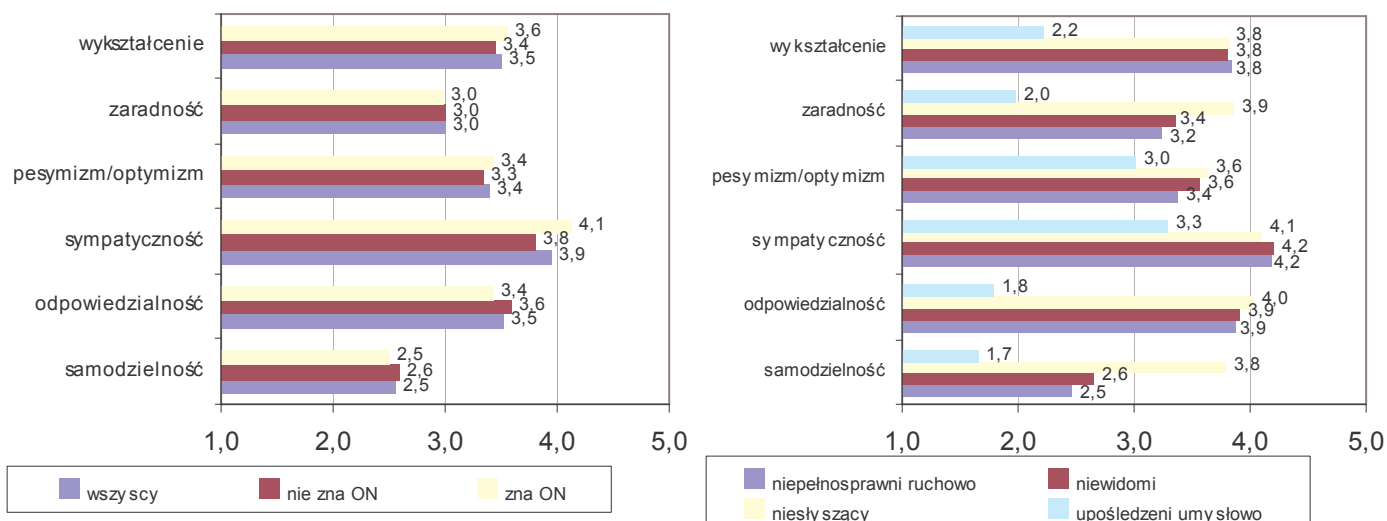
*odpowiedzi dzieci

*odpowiedzi rodziców

Słownictwo fachowe, poprawne politycznie jest najczęściej stosowane przez osoby w wieku do 30 lat i po 46 roku życia. Najczęściej język potoczny, obraźliwy użyty został przez osoby ze średniej kohorty wiekowej (36-40 lat).

Uczniowie gimnazjum częściej niż osoby uczące się w szkole podstawowej używały języka opisowego do definiowania niepełnosprawności. Dzieci ze szkoły podstawowej częściej używają języka fachowego, ale też potocznego, stereotypowego.

Jakimi cechami charakteryzują się osoby niepełnosprawne?

Wykres przedstawia średnie na skali 1-5, gdzie 1 oznaczało cechę negatywną a 5 pozytywną

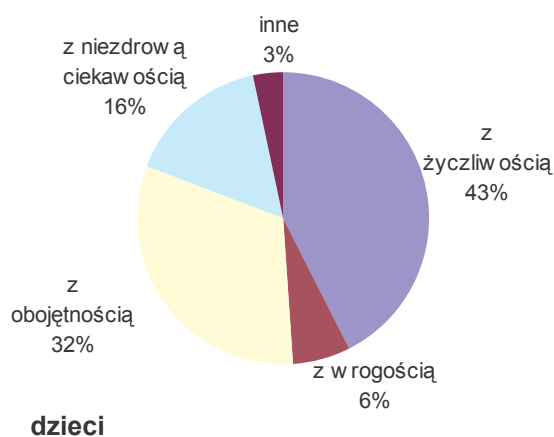
Średnia ² wskaźników na wszystkich skalach (odpowiedzi dorosłych)			
Upośledzeni umysłowo	Niepełnosprawni ruchowo	Niewidomi	Niesłyszący
2,3	3,5	3,6	3,9

² Skale te są w rzeczywistości skalami porządkowymi, jednak dla celów tej analizy używam ich jako skali interwałowych, zgodnie z częstą w naukę społecznych praktyką traktowania co najmniej 5-cio punktowych skal porządkowych jako zmiennych przedziałowych.

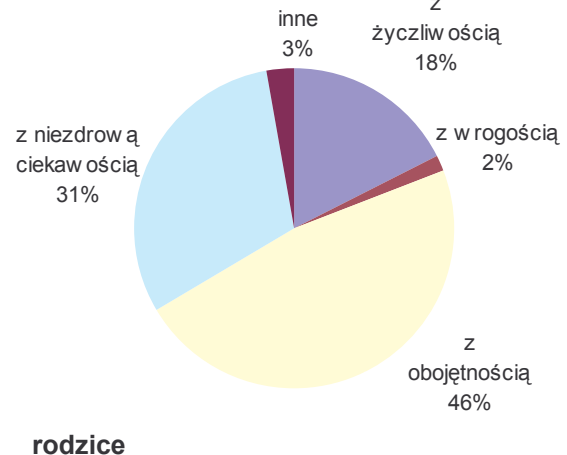
W opinii rodziców najgorzej postrzegane są osoby upośledzone umysłowo – zwłaszcza jeśli chodzi o wymiar odpowiedzialności i samodzielności. Za najbardziej samodzielne, odpowiedzialne i zaradne zostały uznane osoby niesłyszące. Osoby niepełnosprawne ruchowo i niewidome uzyskały taką samą wartość wskazań we wszystkich badanych cechach. Dorośli, którzy nie znają osób niepełnosprawnych oceniają osoby niepełnosprawne jako bardziej niesamodzielne, nieodpowiedzialne, niesympatyczne, pesymistyczne, niezaradne i gorzej wykształcone. Różnice między osobami, które miały kontakt z niepełnosprawnymi i tymi, którzy nie znają takich osób, nie są jednak duże. Postrzeganie osób niepełnosprawnych jest słabo zróżnicowane jeśli chodzi o wiek, płeć czy wykształcenie badanych.

Niewiele różni się też ocena niepełnosprawnych ruchowo przez dzieci i rodziców. Osoby niesprawne ruchowo są postrzegane przez dzieci jako najmniej samodzielne i zaradne a najwięcej wskazań dostają na wymiarze sympatyczności, odpowiedzialności i wykształcenia. Uczniowie, którzy nie znają osób niepełnosprawnych, oceniają je jako bardziej odpowiedzialne i samodzielne niż dzieci, które nie mają wśród kolegów czy najbliższej rodziny osób niepełnosprawnych.

Z jakimi reakcjami spotykają się osoby niepełnosprawne na ulicy?

Z jakimi reakcjami spotykają się osoby niepełnosprawne na ulicy?

Prześledźmy z jakimi reakcjami spotykają się zdaniem badanych osoby niepełnosprawne na ulicy. Dzieci znacznie częściej niż dorośli wskazują na życzliwość, jako na reakcję otoczenia. Jest to ich zdaniem przeważająca reakcja, z jaką stykają się niepełnosprawni. Uczniowie nieznacznie częściej niż ich rodzice wskazują również na wrogość.

Prawie połowa rodziców jest zdania, że osoby niepełnosprawne spotykają się z obojętnością ze strony innych ludzi. Dorośli znacznie częściej niż dzieci wskazują również na niezdrową ciekawość, jaka spotyka niepełnosprawnych.

W kategorii „inne” znalazły się następujące odpowiedzi rodziców: ciekawość, tolerancja, litość, współczucie. Pojedyncze dzieci wskazywały na: współczucie, pogardę, „dokuczliwość”, ośmieszenie.

Według Twoich obserwacji z jakimi - przede wszystkim - reakcjami spotykają się osoby niepełnosprawne na ulicy?

	nie zna ON	zna ON	Ogółem
z życzliwością	42%	43%	42%
z wrogością	8%	4%	6%
z obojętnością	31%	33%	32%
z niezdrową ciekawością	16%	16%	16%
inne	2%	5%	3%
Ogółem	100%	100%	100%

* odpowiedzi dzieci

Według Twoich obserwacji z jakimi - przede wszystkim - reakcjami spotykają się osoby niepełnosprawne na ulicy?

	nie zna ON	zna ON	Ogółem
z życzliwością	22%	12%	18%
z wrogością	3%		2%
z obojętnością	48%	46%	47%
z niezdrową ciekawością	25%	38%	31%
inne	2%	4%	3%
Ogółem	100%	100%	100%

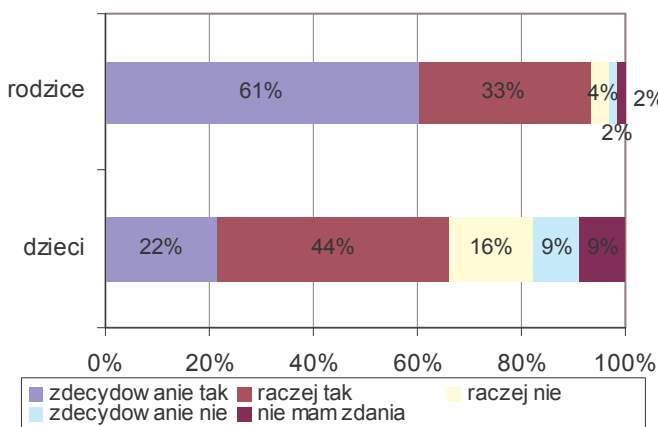
* odpowiedzi rodziców

Dorośli, którzy znają osoby niepełnosprawne częściej wskazują na niezdrową ciekawość, jaka spotyka osoby niepełnosprawne a rzadziej niż osoby nieznające osób niesprawnych wskazują na życzliwość otoczenia. Żadna z osób, która ma osobę niepełnosprawną w gronie najbliższej rodziny czy znajomych nie wskazała wrogości jako głównej reakcji otoczenia.

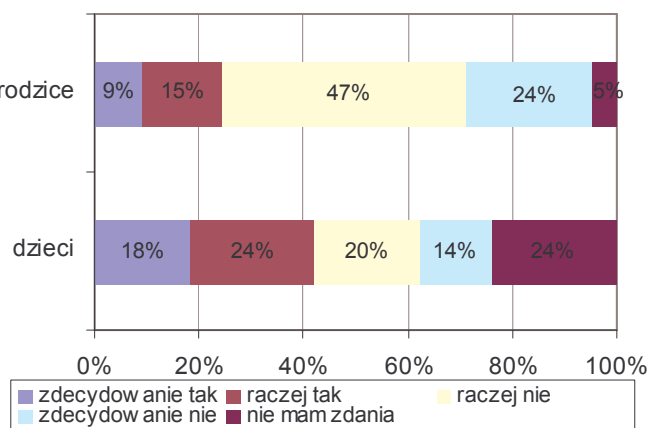
Różnice w postrzeganiu reakcji otoczenia przez dzieci, które zetknęły się z niepełnosprawnymi i te, które nie miały z takimi osobami kontaktu są niewielkie. Jedyną różnicą jest wskazywanie wrogości jako głównej reakcji otoczenia. Wśród uczniów, którzy znają osoby niepełnosprawne 4% uważa, że wrogość jest główną reakcją otoczenia. W grupie osób, które nie mają niepełnosprawnych znajomych, czy członków rodziny 8% wskazało na wrogość jako reakcję otoczenia w stosunku do osób niepełnosprawnych.

7. OPINIE O PRACY ZAWODOWEJ NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Czy osoby niepełnosprawne, którym stan zdrowia na to pozwala powinny pracować?

Osoby niepełnosprawne powinny pracować wyłącznie w specjalnie dla nich zorganizowanych zakładach pracy zatrudniających samych inwalidów

Występuje znaczne poparcie dla pracy osób niepełnosprawnych. Za pracą zawodową osób niepełnosprawnych opowiada się 94% rodziców i 2/3 dzieci. Jednak co czwarty uczeń uważa, że osoby niepełnosprawne nie powinny pracować.

Znaczna część badanych widziałaby osoby niepełnosprawne pracujące tylko w specjalnych zakładach pracy. Tak uważa co czwarty rodzic i aż 42% dzieci. Tak jak

w przypadku izolacji miejsca zamieszkania, oddzielenie osób niepełnosprawnych od reszty społeczeństwa może nie być postrzegane jako coś negatywnego.

Najbardziej skłonne do oddzielenia miejsc pracy osób zdrowych i niepełnosprawnych są osoby najniżej wykształcone, o niezarobkowym źródle dochodu, oraz młode (do 30 roku życia). Być może są to osoby, które mają trudności z wejściem na rynek pracy i obawiają się „konkurencji” ze strony osób niesprawnych.

Dzieci, które uważają, że osoby niepełnosprawne powinny pracować w specjalnych, oddzielnych zakładach pracy, to przeważnie chłopcy, których ojcowie mają wykształcenie podstawowe i zasadnicze zawodowe oraz osoby nie mające kontaktu z inwalidami.

		Mieszkanie w oddzielnych, specjalnych domach			
		tak	nie	nie wiem	Ogółem
Praca w specjalnych zakładach pracy	tak	24%	15%	3%	42%
	nie	8%	24%	2%	34%
	nie wiem	8%	9%	6%	24%
	Ogółem	40%	48%	11%	100%

* odpowiedzi dzieci

		Mieszkanie w oddzielnych, specjalnych domach			
		tak	nie	nie wiem	Ogółem
Praca w specjalnych zakładach pracy	tak	7%	13%	4%	24%
	nie	4%	65%	2%	72%
	nie wiem	1%	3%	1%	5%
	Ogółem	12%	81%	7%	100%

* odpowiedzi rodziców

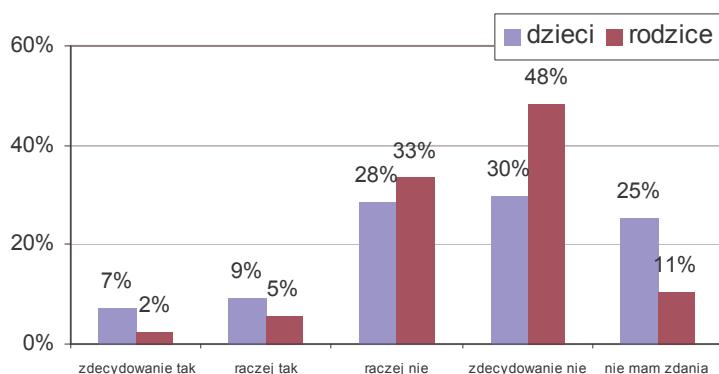
Korelacja Tau B Kendalla 0,296 (istotna na poziomie 0,01)

Korelacja Tau B Kendalla 0,300 (istotna na poziomie 0,01)

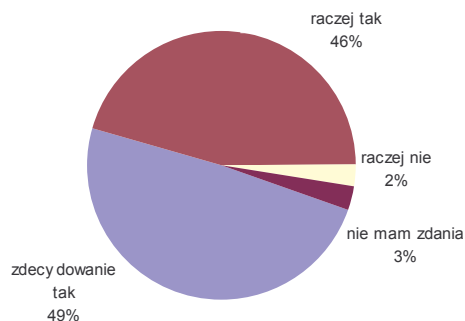
Postawy dotyczące izolacji osób niepełnosprawnych w miejscach pracy, czy w miejscach zamieszkania są spójne – występuje korelacja między zmiennymi, zarówno jeśli chodzi o odpowiedzi rodziców jak i dzieci.

Prawie ¼ uczniów chciałaby aby osoby niepełnosprawne pracowały i mieszkały w specjalnych, oddzielnych miejscach.

Pracujący inwalidzi zajmują miejsca pracy osobom zdrowym.

Czy, gdyby Pan/i miał/a własną firmę, zatrudniłby/łaby Pan/i osobę niepełnosprawną (jeśli miałyby odpowiednie kwalifikacje)?

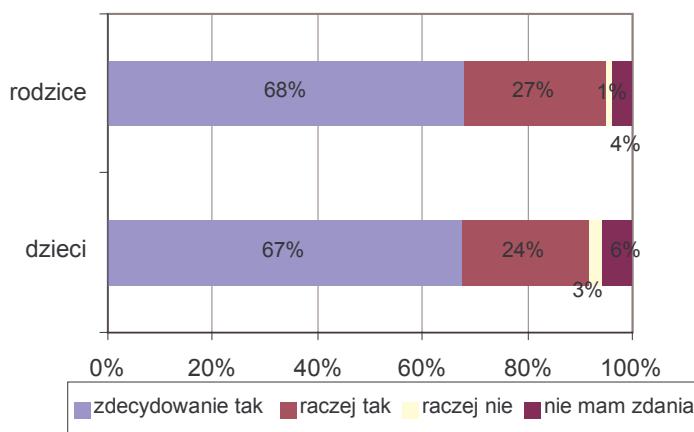
16% uczniów i 7% dorosłych uważa, że pracujący inwalidzi zajmują miejsca pracy osobom zdrowym. Na postawy dzieci najsilniej wpływa znajomość osób niepełnosprawnych – 22% osób, które nie znają osób niepełnosprawnych i 9% osób,

które znają osobę niepełnosprawną uważa, że inwalidzi zajmują miejsca pracy osobom zdrowym. Opinie dorosłych najsilniej różnicuje źródło utrzymania – osoby z niezarobkowym źródłem dochodów częściej są przeciwne pracy niepełnosprawnych niż osoby pracujące. Kolejną ważną zmienną jest wiek respondentów – osoby po 40 roku życia częściej wyrażają opinie, że inwalidzi zajmują miejsca pracy osobom zdrowym. Wśród osób nieznanymi osobami niepełnosprawnymi co trzeci badany jest zdania, że niesprawni pracownicy zajmują miejsca pracy osobom sprawnym.

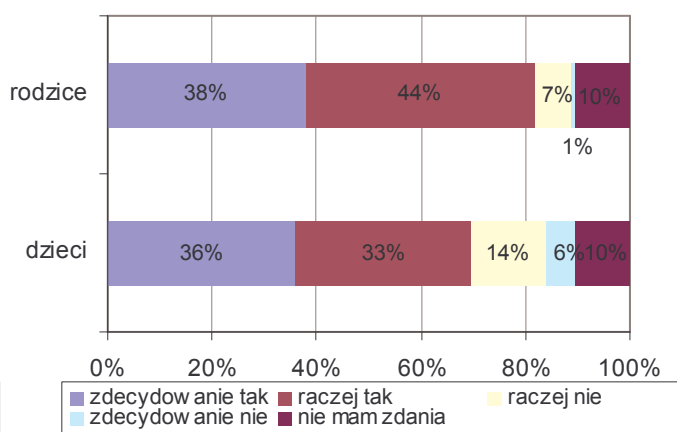
Prawie wszyscy rodzice zadeklarowali chęć zatrudnienia osoby niepełnosprawnej we własnej firmie.

8. RODZINA, DZIECI, ŻYCIE SEKSUALNE

Dla osób niepełnosprawnych małżeństwo jest tak samo ważne, jak dla osób sprawnych.

Osoby niepełnosprawne mogą wychowywać dzieci, tak jak osoby zdrowe.

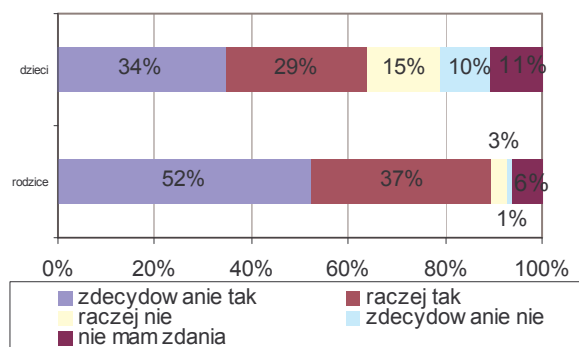
Dzieci i rodzice mają zbliżone opinie na temat zakładania rodziny przez osoby niepełnosprawne. Większą akceptacją cieszy się zawieranie małżeństw przez osoby niepełnosprawne, mniejszą – wychowywanie dzieci. 8% rodziców i co piąte dziecko uważa, że niepełnosprawni nie powinni sprawować opieki nad dziećmi.

80% dorosłych jest zdania, że zawieranie małżeństw i wychowywanie dzieci jest tak samo ważne dla zdrowych i inwalidów. 67% dzieci wyraża taki pogląd. Jednocześnie znaczny odsetek (16%) dzieci uważa, że niepełnosprawni mogą zawierać małżeństwa, natomiast nie wyrażają akceptacji dla posiadania przez nich dzieci.

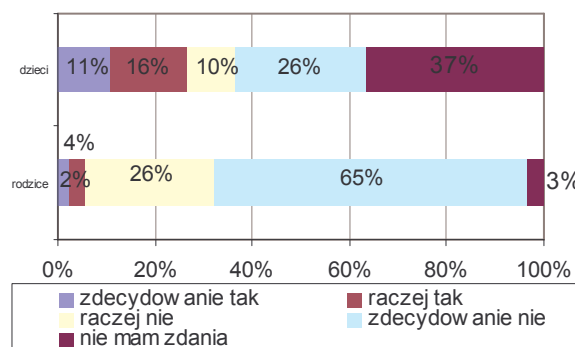
86% dorosłych jest zdania, że życie seksualne jest tak samo ważne dla osób niepełnosprawnych i zdrowych.

9. RÓŻNE FORMY AKTYWNOŚCI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH – DZIAŁALNOŚĆ ARTYSTYCZNA, SPORT, UDZIAŁ W ŻYCIU PUBLICZNYM

Czy twórczość artystyczna osób malujących ustami i stopami ma taką samą wartość, jak osób zdrowych?

Niewidomi śpiewacy powinni występować wyłącznie na specjalnych festiwalach dla osób niepełnosprawnych.

Dorośli wykazują większe poparcie dla działalności artystycznej osób niepełnosprawnych niż dzieci. 4% rodziców nie zgadza się ze stwierdzeniem, że twórczość artystyczna osób malujących ustami i stopami ma taką samą wartość, jak osób zdrowych. Taką samą postawę wykazuje aż co czwarte dziecko.

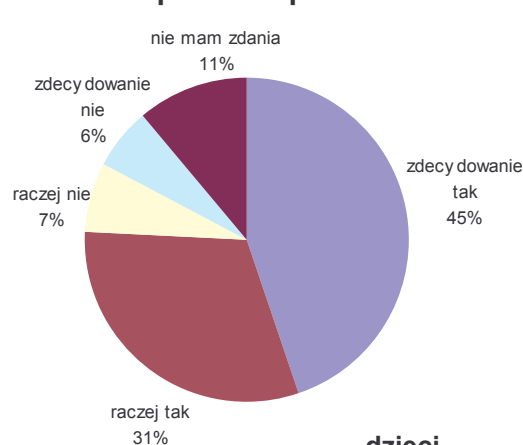
Podobnie jest w przypadku akceptacji dla niepełnosprawnych śpiewaków. 27% uczniów widzi ich miejsce tylko na specjalnych festiwalach. Tak samo uważa 6% rodziców.

Czy inwalidzi powinni wyczynowo uprawiać sport?

rodzice

Czy inwalidzi powinni wyczynowo uprawiać sport?

dzieci

Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku poparcia dla sportu osób niepełnosprawnych. Taką aktywność osób niepełnosprawnych akceptuje 88% rodziców i 76% dzieci. Przeciwno powiedziało się 9% dorosłych i 13% dzieci.

	Czy według Ciebie prezydentem Polski mogłaby być osoba niepełnosprawna?				
		tak	nie	nie wiem	Ogółem
Czy osoby niepełnosprawne ruchowo prowadzące samochód stwarzają zagrożenie na drodze?	tak	5%	15%	5%	25%
	nie	28%	22%	12%	62%
	nie wiem	2%	4%	6%	13%
	Ogółem	36%	42%	22%	100%

*odpowiedzi rodziców

Ciekawa okazuje się konfrontacja odpowiedzi na dwa pytania obrazujące stosunek badanych do aktywności osób niepełnosprawnych wymagających odpowiedzialności,

	Czy według Ciebie prezydentem Polski mogłaby być osoba niepełnosprawna?				
		tak	nie	nie wiem	Ogółem
Czy osoby niepełnosprawne ruchowo prowadzące samochód stwarzają zagrożenie na drodze?	tak	18%	16%	5%	40%
	nie	28%	15%	5%	48%
	nie wiem	3%	3%	6%	12%
	Ogółem	49%	34%	17%	100%

*odpowiedzi dzieci

takich jak prowadzenie samochodu czy angażowanie się w politykę.

Niepełnosprawnego prezydenta poparłoby więcej dzieci (49%) niż dorosłych (36%). 10% rodziców i 16% dzieci byłoby zdecydowanie przeciwko, temu aby niepełnosprawna osoba była głową państwa. Odwrotnie wygląda sytuacja w przypadku prowadzenia samochodu. Tu co czwarty rodzic i 40% dzieci jest zdania, że niepełnosprawni ruchowo kierowcy stwarzają zagrożenie na drodze.

Ok. 30% rodziców i tyle samo uczniów zezwala na oba typy aktywności osób niesprawnych, zarówno na prowadzenie samochodu jak i zaangażowanie w politykę.

15% dorosłych i zbliżony odsetek dzieci uważa, że osoby niepełnosprawne nie powinny prowadzić samochodu i nie wyraziłoby zgody na niepełnosprawnego prezydenta.

Kim są osoby, które obawiają się zagrożenia ze strony niepełnosprawnych kierowców? Częściej postawę negatywną wobec osób niepełnosprawnych prowadzących samochód wykazują osoby najmłodsze (do 30 roku życia), osoby z wykształceniem podstawowym bądź zasadniczym zawodowym i ci, którzy nie znają osobiście osoby niepełnosprawnej.

Wśród dzieci bardziej negatywne nastawienie wobec wykazują chłopcy, oraz dzieci które nie znają osób niepełnosprawnych. Akceptacja dla niepełnosprawnych kierowców wzrasta wraz z wiekiem badanych.

W poprzedniej edycji badania została sformułowana hipoteza, że niepełnosprawni postrzegani są jako zbyt mało odpowiedzialni i samodzielni, aby sprawować tak ważną rolę jaką jest funkcja prezydenta lub aby prowadzić samochód. Hipoteza ta znalazła potwierdzenie w tegorocznych danych. Osoby wypowiadające się za lub przeciw niepełnosprawnym ruchowo kierowcom różniły się w ocenie cech tych osób. Szczególnie wyraźne różnice występowały jeśli chodzi o wymiar samodzielności,

odpowiedzialności czy zaradności. Prawidłowość ta występowała zarówno wśród dzieci jak i dorosłych.

		Czy osoby niepełnosprawne ruchowo prowadzące samochód stwarzają zagrożenie na drodze?			
Cechy osób niepełnosprawnych ruchowo		rodzice		dzieci	
		tak	nie	tak	nie
		samodzielne-niesamodzielne	2,1	2,6	2,2
	nieodpowiedzialne-odpowiedzialne	3,5	4,0	3,3	3,7
	niesympatyczne-sympatyczne	4,0	4,3	3,8	4,0
	pesymista-optimista	2,9	3,6	3,2	3,5
	nierazadne-zaradne	2,9	3,3	2,7	3,1
	niewykształcone-wykształcone	3,8	3,9	3,3	3,7

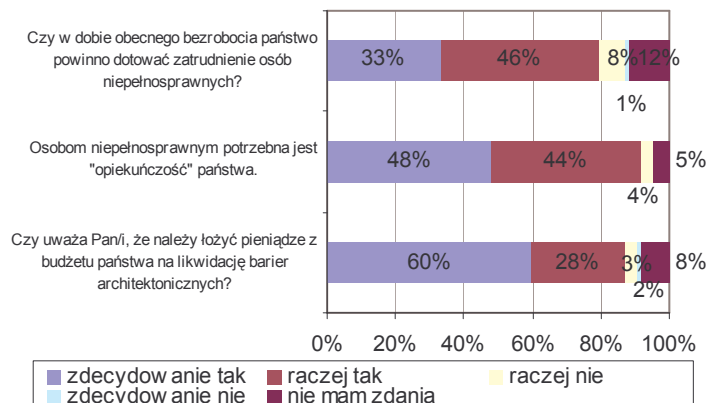
*średnie na skali 1-5, gdzie 1 oznacza cechę negatywną, a 5 pozytywną

Podobną zależność można zaobserwować wśród zwolenników i przeciwników niepełnosprawnego prezydenta. Różnią się oni pod względem oceny osób niepełnosprawnych ruchowo i niewidomych pod względem samodzielności, zaradności, odpowiedzialności i wykształcenia. Najmniej zróżnicowane są oceny cech osób niesłyszących. Być może jest to spowodowane, tym że osoby dotknięte tym rodzajem niepełnosprawności oceniane są przez wszystkich badanych najbardziej pozytywnie. W grupie dzieci są większe rozbieżności w ocenie osób niepełnosprawnych ruchowo wśród osób zgadzających się na niepełnosprawnego prezydenta i nie zgadzających się, niż w grupie dorosłych.

		Czy według Ciebie prezydentem Polski mogłaby być osoba niepełnosprawna?			
Cechy osób niepełnosprawnych ruchowo		rodzice		dzieci	
		tak	nie	tak	nie
	samodzielne-niesamodzielne	2,5	2,3	2,8	2,2
	nieodpowiedzialne-odpowiedzialne	4,2	3,7	3,7	3,3
	niesympatyczne-sympatyczne	4,4	4,1	4,2	3,6
	pesymista-optimista	3,4	3,4	3,6	3,1
	nierazadne-zaradne	3,5	3,0	3,3	2,8
	niewykształcone-wykształcone	3,9	3,9	3,8	3,2
Cechy osób niewidomych	samodzielne-niesamodzielne	2,7	2,4	b.d.	b.d.
	nieodpowiedzialne-odpowiedzialne	4,0	3,9	b.d.	b.d.
	niesympatyczne-sympatyczne	4,3	4,2	b.d.	b.d.
	pesymista-optimista	3,6	3,5	b.d.	b.d.
	nierazadne-zaradne	3,5	3,1	b.d.	b.d.
	niewykształcone-wykształcone	3,9	3,7	b.d.	b.d.
Cechy osób niesłyszących	samodzielne-niesamodzielne	3,9	3,7	b.d.	b.d.
	nieodpowiedzialne-odpowiedzialne	4,1	4,0	b.d.	b.d.
	niesympatyczne-sympatyczne	4,2	4,1	b.d.	b.d.
	pesymista-optimista	3,7	3,6	b.d.	b.d.
	nierazadne-zaradne	4,0	3,8	b.d.	b.d.
	niewykształcone-wykształcone	4,0	3,9	b.d.	b.d.

*średnie na skali 1-5, gdzie 1 oznacza cechę negatywną a 5 pozytywną

10. POMOC PAŃSTWA – LIKWIDACJA BARIER, WSPOMAGANIE ZATRUDNIENIA

*odpowiedzi rodziców

Najmniej sprzeciwu badanych wywołuje przeznaczanie środków z budżetu państwa na likwidację barier architektonicznych. Przeciwko takim wydatkom jest tylko 5% badanych. 88% zgadza się na przeznaczanie środków na ten cel, w tym 60% zdecydowanie. Za likwidacją barier architektonicznych częściej opowiadają się osoby z wykształceniem policealnym lub wyższym, mający zarobkowe źródło dochodu oraz znający osoby niepełnosprawne.

Mniejszą akceptację badanych zyskuje „opiekuńczość” państwa w stosunku do niepełnosprawnych i dotowanie zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Za wspomaganie zatrudnienia osób niepełnosprawnych opowiada się 79% osób, 9% jest przeciwnych. Na taką formę pomocy ze strony państwa częściej wyrażają zgodę

Osoby niepełnosprawne powinny pracować wyłącznie w specjalnych zakładach pracy zatrudniających samych inwalidów	Czy w dobie obecnego bezrobocia państwo powinno dotować zatrudnienie osób niepełnosprawnych?			
	tak	nie	nie wiem	Ogółem
tak	19%	2%	3%	24%
nie	56%	6%	9%	72%
nie wiem	4%	-	-	4%
Ogółem	79%	9%	12%	100%

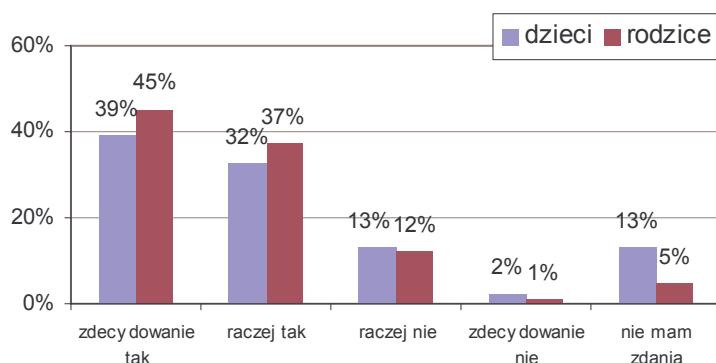
*odpowiedzi rodziców

osoby po 36 roku życia i te, które znają osoby niepełnosprawne.

Prawie co piąty badany uważa, że państwo powinno dotować zatrudnienie osób niepełnosprawnych, ale powinny one pracować tylko w specjalnych zakładach pracy. 56% jest za tym, aby państwo wspomagało zatrudnienie niepełnosprawnych i że nie powinni oni znajdować zatrudnienia tylko w zakładach pracy zatrudniających samych inwalidów.

Na ogólnie rozumianą opiekuńczość państwa wyraża zgodę 92% badanych. Większe poparcie dla pomocy niepełnosprawnym przez państwo jest w grupie osób z niezarobkowym źródłem dochodów.

Osoby niepełnosprawne powinny mieć pierwszeństwo w załatwianiu spraw w instytucjach publicznych (banki, urzędy, szpitale itp.) .

Za przyznawaniem pierwszeństwa osobom niepełnosprawnym przy załatwianiu spraw w instytucjach publicznych opowiada się 82% rodziców i 71% dzieci. 15% uczniów i 13% dorosłych jest przeciwnych takiemu rozwiązaniu.

11. KIM SĄ OSOBY BARDZIEJ I MNIEJ TOLERANCYJNE WOBEC OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH?

RODZICE

Na podsumowanie należałoby się zastanowić, kim są osoby mniej i bardziej tolerancyjne dla osób niepełnosprawnych? Do odpowiedzi na to pytanie posłużyłam się analizą skupień metodą k-średnich, która pozwala na podział populacji na podzbiory względem kilku wyróżnionych cech. W tym przypadku były to zmienne mówiące o ocenie cech osób niepełnosprawnych ruchowo, niewidomych, niesłyszących i upośledzonych umysłowo. Analiza rzetelności skali wykazała, że zmienne te tworzą solidną skalę (Alpha=0,89).

Badana zbiorowość dorosłych została podzielona na dwa podzbiory. W pierwszej grupie znalazły się osoby bardziej tolerancyjne (53%) i lepiej oceniające osoby niepełnosprawne a w drugiej mniej tolerancyjne (47%), czyli te, które oceniają osoby niepełnosprawne bardziej negatywnie.

Prześledźmy jakimi cechami społeczno-demograficznymi charakteryzują się te dwie wyszczególnione grupy. Osoby z grupy bardziej tolerancyjnych częściej mają osobę niepełnosprawną w gronie najbliższej rodziny lub znajomych. Prawie połowa tych osób zna jakąś osobę niesprawną.

Kontakt z osobami niepełnosprawnymi	Bardziej tolerancyjni	Mniej tolerancyjni
nie zna ON	51%	63%
zna ON	49%	18%
	100%	100%

¾ osób z grupy bardziej pozytywnie nastawionych do osób niepełnosprawnych użyło fachowego, poprawnego politycznie języka do opisu typu niepełnosprawności. W grupie rodziców mniej tolerancyjnych większy odsetek używa słownictwa potocznego lub opisowego, aby zdefiniować niepełnosprawność.

Słownictwo używane do opisu niepełnosprawności		
	Bardziej tolerancyjni	Mniej tolerancyjni
fachowe	75%	67%
opisowe	15%	20%
potoczne	10%	13%
	100%	100%

Zaskakującym wnioskiem jest rozkład wykształcenia w dwóch wyróżnionych ze względu na stosunek do niepełnosprawności kategoriach. Bardziej tolerancyjne okazują się osoby z wykształceniem średnim i zasadniczym zawodowym niż średnim. Rodzice, którzy mają wykształcenie policealne lub wyższe stanowią zbliżony odsetek osób w obu grupach.

wykształcenie	Bardziej tolerancyjni	Mniej tolerancyjni
podstawowe, zasadnicze zawodowe	42%	30%
średnie	35%	49%
policealne, wyższe	22%	21%
	100%	100%

W grupie osób bardziej pozytywnie nastawionych do osób niepełnosprawnych jest nieznacznie więcej osób deklarujących skromną sytuację materialną. Wśród osób mniej tolerancyjnych przeważają osoby ze średnią sytuacją materialną.

sytuacja materialna	Bardziej tolerancyjni	Mniej tolerancyjni
skromnie	38%	31%
średnio	46%	52%
dobrze	16%	18%
	100%	100%

W grupie osób mniej tolerancyjnych znalazło się więcej mężczyzn niż w drugiej kategorii. Odsetki te są jednak niewielkie – ankieta była realizowana metodą audytoryjną na zebraniu rodziców, na które przechodzą zazwyczaj matki.

pleć	Bardziej tolerancyjni	Mniej tolerancyjni
kobieta	89%	81%
mężczyzna	11%	19%
	100%	100%

DZIECI

Podobna analiza wykonana dla uczniów podzieliła badaną zbiorowość na dwie grupy. Do podziału posłużyły zmienne dotyczące oceny cech osób niepełnosprawnych ruchowo. Analiza rzetelności skali dała dobry rezultat (Alpha=0,73). Osób bardziej tolerancyjnych jest 52%, a mniej tolerancyjnych 48%.

Kontakt z osobami niepełnosprawnymi	Bardziej tolerancyjni	Mniej tolerancyjni
nie zna ON	53%	52%
zna ON	47%	48%
	100%	100%

Obie podzbiorowości praktycznie nie różnią się pod względem liczby osób które znają osoby niepełnosprawne. Różnice występują natomiast jeśli chodzi o słownictwo używane przez obie grupy do opisu niepełnosprawności.

Słownictwo używane do opisu niepełnosprawności		
	Bardziej tolerancyjni	Mniej tolerancyjni
fachowe	61%	52%
opisowe	23%	35%
potoczne	16%	12%
	100%	100%

Osoby, które bardziej pozytywnie oceniają osoby niepełnosprawne częściej używają fachowego, poprawnego politycznie słownictwa. W drugiej grupie częstsze jest użycie języka opisowego. Co ciekawe, osoby, które mają bardziej pozytywne nastawienie co osób niepełnosprawnych nawet nieznacznie częściej używają języka potocznego do opisu niepełnosprawności. Może być to wynikiem niedostatecznych kompetencji językowych tych osób. Być może poprawne politycznie słownictwo nie zostało wystarczająco rozpropagowane.

wykształcenie rodziców	Bardziej tolerancyjni	Mniej tolerancyjni
podstawowe, zasadnicze zawodowe	39%	32%
średnie	33%	35%
policealne, wyższe	28%	33%
	100%	100%

Zaskakującym rezultatem jest zależność wykształcenia rodziców i postaw wobec niepełnosprawnych. Występuje tu podobna zależność jak w przypadku postaw rodziców. Bardziej tolerancyjne okazują się osoby, których rodzice mają niskie wykształcenie – podstawowe i zasadnicze zawodowe. Niekorzystnie wypadają dzieci osób z wykształceniem policealnym i wyższym – jest ich więcej w grupie osób mniej tolerancyjnych.

typ szkoły	Bardziej tolerancyjni	Mniej tolerancyjni
szkoła podstawowa	77%	62%
gimnazjum	23%	38%
	100%	100%

W grupie osób o bardziej pozytywnym nastawieniu do osób niepełnosprawnych jest większy odsetek uczniów ze szkoły podstawowej niż w drugiej grupie. Osoby wykazujące większą tolerancję dla osób niepełnosprawnych są nieznacznie młodsze - średnia wieku w tej grupie wynosi 11 lat, a w drugiej grupie 12 lat.

pleć	Bardziej tolerancyjni	Mniej tolerancyjni
kobieta	60%	50%
mężczyzna	40%	50%
	100%	100%

W grupie osób mniej tolerancyjnych jest większy procent chłopców niż dziewcząt. Brak jest związku między oceną cech osób niepełnosprawnych ruchowo a średnią ocen szkolnych badanych.

12. PODSUMOWANIE

Główne wnioski z badania postaw wobec osób niepełnosprawnych są następujące:

- Postawy wobec osób niepełnosprawnych najsilniej różnicuje **znajomość osób niepełnosprawnych**. Potwierdza się tutaj znana w psychologii społecznej hipoteza kontaktu, mówiąca o tym, że kontakt z daną grupą wpływa pozytywnie na zanik stereotypów wobec tej grupy.
- Brak jest prostych związków z **wykształceniem**, zamożnością, czy wiekiem badanych. Osoby z wykształceniem podstawowym bądź zasadniczym zawodowym (lub dzieci tych osób), wykazują w wielu aspektach większą tolerancję wobec osób niepełnosprawnych niż osoby z wykształceniem policealnym lub wyższym.
- Zaskakujący jest **język** jakim posługują się badani. Do opisu niepełnosprawności użyte zostały określenia, które już dawno zostały usunięte z oficjalnego języka i uważane są za obraźliwe, dyskryminujące np. „kaleka na wózku”, „głuchy”, „ślepy”, „niedorozwinięty”, „głupi”. Taki język znalazł się w wypowiedziach 11% rodziców i 14% dzieci.
- Występuje duża akceptacja dla obecności osób niepełnosprawnych w **codziennym życiu** badanych np. wspólne oglądanie filmu koło osoby niepełnosprawnej, czy pomoc niepełnosprawnemu sąsiadowi nie stanowi dla badanych problemu. Normy społeczne działają tutaj silnie i powodują, że w niektórych sytuacjach po prostu nie wypada odmówić.
- Wśród dzieci jest dość małe poparcie dla „**nietypowych**” **aktywności** osób niepełnosprawnych takich jak twórczość artystyczna, czy wyczynowe uprawianie sportu.
- Najbardziej negatywnie oceniane są przez respondentów osoby z **upośledzeniem umysłowym**. Za najmniej przeszkadzające w funkcjonowaniu

społecznym badani uznali dysfunkcje narządu słuchu. Osoby **niesłyszące** uznane zostały za najbardziej samodzielne, odpowiedzialne i zaradne.

- Występuje duże poparcie dla pracy zarobkowej osób niepełnosprawnych. Część badanych jest jednak zdania, że osoby niepełnosprawne powinny **pracować i mieszkać tylko w specjalnych, oddzielnych miejscach**. Na izolację osób niepełnosprawnych od społeczeństwa zgadza się ¼ uczniów i 7% badanych rodziców.
- Jednocześnie jest duże poparcie dla **tworzenia klas integracyjnych** w każdej szkole. Znaczna część dzieci nie zgadza się jednak na „przywileje”, specjalne traktowanie uczniów niepełnosprawnych przez nauczycieli.
- Największe poparcie wśród badanych rodziców jest w przypadku wydawania **pieniędzy z budżetu państwa** na likwidację barier architektonicznych, najmniejsze dla wspomagania przez państwo zatrudnienia osób niepełnosprawnych.
- Nie należy interpretować wyników przedstawionych badań przez proste **porównanie odpowiedzi rodziców i dzieci**. Z przedstawionych wyliczeń można by wyciągnąć wniosek, że dorośli są bardziej tolerancyjni niż dzieci. Należy jednak pamiętać o normach poprawności politycznej, które mogą bardziej wpływać na odpowiedzi dorosłych niż dzieci.

Opracowała

Ewelina Rupa